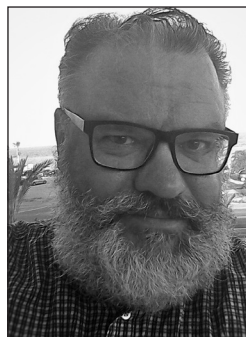

STARPKULTŪRU LITERATŪRA. VIĻA LĀCĪŠA ROMĀNS *STROIKA AR SKATU UZ LONDONU*

Ojārs Lāms ir literatūrzinātnieks, klasiskais filologs, *Dr. philol.*, LU profesors salīdzināmajā literatūrzinātnē, tulkojis un apcerējis Longīna *Par cildeno* (2003), rediģējis (kopā ar I. Ņēmeri) un apcerējis Aristoteļa *Poētiku*, monogrāfiju *Lāčplēša zvaigznājs* (2008), *Poimintoja Latvian kirjallisuushistoriasta* (somu val. – *Ieskats latviešu literatūras vēsturē*, 2011) autors, grāmatas *Olimpiskās tradīcijas kultūrvēsturiskā tradīcija* (2004) līdzautors, viens no rakstu krājumu *Antiquitas viva*, *Hellēņu dimensija Eiropai*, *Hellēņu mantojums* sastādītājiem, latvistikas pētījumu krājuma *Res Latvienses* galvenais redaktors. Publicējis rakstus par latviešu literatūras vēstures, salīdzināmās literatūrzinātnes un antīkās kultūras recepcijas jautājumiem latviešu, angļu, vācu, somu valodā Latvijā un ārzemēs.

Raksturvārdi: starpkultūru literatūra, migrācija, Londona, romāns, Vilis Lācītis, protagonistis.

Londona un Rīga ir divi galapunkti telpas, domu un izjūtu paradigmai, kas iezīmē polus Viļa Lācīša veidotā es-vēstītāja pasaulei, kura radīta un rādīta autora debijas romānā *Stroika ar skatu uz Londonu* (2010). Romāns kļuva par notikumu latviešu literatūras un, varētu teikt, arī sabiedrības dzīvē, jo piedāvāja padziļinātu ieskatu jaunajā 21. gadsimta latviešu dzīves fenomenā – ekonomiskajā migrācijā. Romāna darbība sākas gadsimtu mijā, kad protagonistis, kas ir arī es-vēstītājs, ekonomisku un eksistenciālu rūpju nomākts, dodas labākas dzīves meklējumos no Latvijas uz Londonu. Romāna vēstījums aptver vairākus gadus. Sižetu veido dažādi vēstītāja piedzīvojumi daudzveidīgajā Londonas pilsētas vidē, sākumā sūri cīnoties par izdzīvošanu, bet vēlāk starpkultūru saskarsmē atrodot izaicinājumus un iespējas, kas ļauj sākt kāpienu pa sociālajām un veiksmes kāpnēm uz augšu, kopumā noejot ceļu no celtniecības palīgstrādnieka līdz universitātes studentam. Romānā apvienoti dažādi žanriski

elementi – tajā var saskatīt piedzīvojumu romāna, audzināšanas romāna pazīmes, to rotā pat kriminālintriga.

Šis raksts veltīts romāna aplūkojumam un izvērtējumam starpkultūru literatūras kontekstā. Romānā spilgti atklāta latviešu jaunekļa sevis un pasaules izjūtas meklējumi 21. gadsimta sākuma ģeopolitiskajā situācijā, kad migrācija latviešiem gūst jaunu jēgu un globalizācijas apsološās izredzes vēl nav nomainījusi visjaunāko laiku bēgļu krīze un terorisma izplatīšanās, kas jau paspējusi satricināt gadsimtu mijas optimistisko skatu uz migrāciju.

Šī raksta sākumā daļā sniegts ieskats starpkultūru literatūras jēdziena vēsturē un ietilpībā, īpaši izceļot Austrumeiropas mūsdienu literatūrai raksturīgo ekonomiskās migrācijas literatūru. Tālākajā pētījumā gaitā uzmanība pievērsta Londonas tēlam gan kā darbības vietai, gan kā iniciācijas uzdevuma līdzībai, gan kā austrumeiropiešu komūnas ietvaram. Rakstā analizētas arī Viļa Lācīša veidotās valodas un kultūras zīmju spēles romāna vēstījumā, kas romānā veido stilistisko savdabību starpkultūru poētikas aspektā, piešķirot tekstam

savu īpatu un nozīmīgu vietu migrācijas romānu tradīcijā.

Jau Viļa Lāciša romāna nosaukums iezīmē vairāku kultūrtelpu satikšanos, kas raksturīga starpkultūru literatūrai, – latviešu valodas frāzē minēta globālā kultūru satikšanās megapole Londona un lietots arī latviešu proleta slengs, kas funkcionē krieviskotajā Latvijā un kas dzīvs arī mūsdienu migrācijas vidē.

Austrumeiropā pēdējos gados plaši uzplaukusi literatūra, kas tapusi, attēlojot globālās migrācijas procesu norises un ietekmes uz indivīdu un nacionālu kopienu. Lielāko etnisko migrantu kopienu jaunā svešuma pieredze nacionālajā literatūrā atspoguļota žanriski daudzveidīgos tekstos, kas, piemēram, lietuviešu literatūrā jau sniedzas vairākos desmitos, bet poļu literatūrā vēl tālāk.¹ Šī literatūras tendence pieslēdzas Rietumos jau gana labi attīstītai un izplatītai literatūras parādībai, kas ieguvusi starpkultūru literatūras nosaukumu un kas tapusi, cenšoties apzināt un atklāt procesus, kuri ietekmē cilvēku pasaules izjūtu un izpratni, kas veidojas modernās migrācijas rezultātā, proti, kad cilvēki vairs nav piederīgi tikai vienai kultūrai, bet vairākām. Kultūrpieredzes konflikti, integrācijas centieni, traumas – tās ir būtiskas dimensijas starpkultūru literatūrai. Latviešu literatūra šajā ziņā ar īpašu dinamiku neizceļas, lai gan emigrējošo latviešu skaits ir gana liels. Latviešu valodā tapuši vien nepilni desmit darbi. Par mākslinieciski veiksmīgākajiem darbiem tēmas risinājumā uzskatāms Laimas Muktupāvelas romāns *Šampinjonu derība* (2002), Andras Manfeldes romāns *Dzimtenīte* (2012), Ludmilas Judinas luga *Dērbijas vergi* (2015). No citu Austrumeiropas autoru tekstiem latviešu lasītājiem ir pieejams bulgāru autora Aleka Popova (*Алек Попов; Alek Popov*) romāns *Misija Londonā* (Dena Dimiņa tulkojumā latviešu valodā iznācis 2012. gadā).

Šim pētījumam izvēlētais latviešu autora romāns nav pirmais šīs tematikas darbs latviešu literatūrā, bet ir viens no spilgtākajiem, kas atklāj tēmas nozīmīgumu un potences, kā arī iezīmē jaunu skatījumu uz migrējošā latvieša pastāvēšanu starpkultūru telpā.

Viļa Lāciša tekstā, ja to aplūko caur romāna prizmu, var konstatēt gana daudz

māksliniecisku nepilnību, tomēr lasītāji un kritika acīmredzot diezgan atzinīgi novērtēja svaigumu latviešu 21. gadsimta dzīves jauno pagrieziena tēlojumā, proti – pievērsanos latviešu centieniem rast dzīvei jaunu perspektīvu svešumā, pie tam šādu izvēli tēlojot ne tikai latviešiem tradicionāli dramatiskās tonkārtās, kā tas, piemēram, raksturīgs Laimas Muktupāvelas un Andras Manfeldes darbiem, bet darot to dzīvespriecīgi un humorīgi.

Lai gan autors pats nedod tekstam nekādu žanrisku apzīmējumu, tomēr teksta izvērsta struktūra un dalījums 20 nodaļās, kā arī piezīme sākumā: „*Sakritības ar reāliem cilvēkiem un notikumiem, ja tādas parādās, ir vienīgi tāpēc, ka dažkārt fantāzijā spēj iezagties patiesi atgadījumi, kaut arī tikai daļēji. Draugi un paziņas lai sevi romānā nemeklē, jūsu tur nav*”² liek tekstu uztvert kā romāna paradigmai piederību. Teksta uztverei un novērtējumam žanriskais aspekts ir gana nozīmīgs, un romāns kā polifoniska un sarežģīta teksta konstrukcijas forma liek un ļauj runāt par attiecīgās tēmas atspoguļojumu nopietnā literārā formātā.

Latvieša nonākšana svešā vidē latviešu literatūrā ir motīvs ar plašu situatīvo paradigmu. Latvietis vairāku kultūru vidē jau redzams latviešu romāna pirmsākumos – Jura Mātera romānā *Sadzīves viļņi*, kas pie lasītājiem dodas 1879. gadā – tajā pašā gadā, kad brāļu Kaudzīšu *Mērnieku laiki*. Jaunas dramatiskas notis motīva risinājumā ienes 1905. gada trimdinieku un Pirmā pasaules kara bēgļu vēstījumi. Savdabīgu ideoloģisku virstoni latviešu un citu kultūru attiecībās rada latviešu teksti, kas top padomju Krievijā un Padomju Savienībā starpkaru periodā, bet visdinamiskāko un skaudrāko izpausmi latvieša saskarsme ar citu kultūru rod tekstos, kad, bēgot no padomju okupācijas un pametot dzimteni, rodas visu laiku plašākā latviešu diaspora, kas dzīvi svešumā sauc par trimdu un izveido īpašu latviešu literatūras zaru, kas guvis apzīmējumu „trimdas literatūra”. 21. gadsimta sākums ir radījis latviešu migrācijas literatūru.

Lai arī visas šīs literatūras izpausmes, kuru tapšanu nosaka latviešu autoru satikšanās ar citu kultūras vidi, ir veidojušās ļoti dažādu un atšķirīgu vēsturisko un sociālo situāciju rezultātā, tās visas vieno pamatmodelis – divu

¹ Plašāk sk. Laurušaite 2008; Plesske, Rostek 2013.

² Lācišis 2010, 5.

vai vairāku kultūru satikšanās, mijiedarbe, atgrūšanās un tās pārvarēšana, nepieciešamība rast izdzīvošanas un dzīves risinājumus.

Literatūrzinātnē, reaģējot uz šo dažādo kultūru satikšanās fenomenu un dažādiem iespējamiem tekstuāliem risinājumiem, ir radies starpkultūru literatūras jēdziens, kas tiecas veidot plašu paradigmatisku skatu, kurš iekļautu gan tradicionālos jēdzienus „emigrantu literatūra”, „trimdas literatūra”, „migrantu literatūra”, gan arī veidotu plašāku un aptverošāku skatījumu uz kultūru mijiedarbes modeļiem un to atspoguļojumiem tekstos. Visiem minētajiem jēdzieniem arī ir sava savrupa nozīme un vērtība. Noteiktu paradību raksturošanai un izpratnei tie ir skaidri un precīzi, bet vispārīgākam skatījumam un tieši mūsdienu globālajiem procesiem par piemērotāko atzīstams starpkultūru literatūras skatījums, kas paredz visdažādākās vairākām kultūrām piederīgo pieredzes izpausmju variācijas.

Mūsdienu pasaule šķietami ir atvērta pasaule, kas dod plašas iespējas cilvēkam pārvietoties, savu īsto dzīvi meklējot. Eiropas Savienībā brīvs darba tirgus un brīva pārvietošanās kļuvusi par likumīgi akceptētu normu un vērtību. Tomēr reālā pārvietošanās ir arī ceļš no vienas vēsturiskas pieredzes uz citu, no vienas kultūras telpas uz citu, no stereotipiem uz to laušanu vai uz jauniem stereotipiem. Visi šie procesi ir pamats plaši sazarotajai starpkultūru literatūrai, kuru rada migrācija visās tās formās. Sava īpaša nozīme ir mazkvalificēta darbaspēka klejojumiem, meklējot labāku dzīvi. Šie ceļi gandrīz vienmēr ir sociālas spriedzes iekrāsoti gan izceļošanas zemēs, gan jaunajās mītnes vietās. Mazattīstīti reģioni kļūst vēl depresīvāki, iedzīvotājiem aizplūstot, bet jaunās mītnes zemes kļūst pārapdzīvotas un jaunas sociālas spriedzes pilnas.

Arī intelektuāla darba darītājus globālais tirgus un patērētāju sabiedrība ieslēdz vienotā tīklā, liekot dzīties pēc hipodroma zirgam līdzīgas trenētības un veiklības. Latviešu literatūrā, tajā skaitā Viļa Lāciša daiļradē, vairāk atspoguļoti dzimtenes sociālās veiksmes atstumto pieredzes stāsti.

Šajā apcerējumā lietotais jēdziens „starpkultūru literatūra” ir ģenētiski saistīts gan ar emigrācijas un trimdas vēsturiskajām pieredzēm, kas sniedzas atpakaļ līdz pat 19. gadsimta pirmajai pusei, kad emigrācijas un trimdas

kategorijas pasaules izjūtā savijuši atrautībā no dzimtenes strādājošie rakstnieki – Viktors Igo (*Victor Hugo*), Stāla kundze (*Madame de Staël*), Heinrihs Heine (*Heinrich Heine*) u. c. Zīmīgi, ka daņu literatūrzinātnieks Georgs Brandess (*Georg Brandes*) apcerējumā, ko var uzskatīt par vienu no būtiskākajiem tekstiem 19. gadsimta literatūras teorijā un kura spēcīgs iespaids caur Brandesa iedibināto kategoriju „virziens” ir klātesošs un ietekmīgs literatūras vēstures izpratnē līdz pat mūsu dienām, – darbā *Galvenie virzieni 19. gadsimta literatūrā* (pirmpublicējums daņu valodā 1871–1890) – kā atsevišķu virzienu nodala arī emigrācijas literatūru. Šajā nošķīrumā ir izmantoti tipoloģiski citi principi, nekā raksturojot romantismu un naturālismu, bet tajā pašā laikā noteikti ir pamatoti svešuma pieredzi raksturot kā īpašu literāru konstrukciju avotu. 20. gadsimta otrajā pusē ceļu uz starpkultūru literatūras izpratni bruģē gan migrantu viesstrādnieku literatūras pētījumi Vācijā, gan postkoloniālās studijas Anglijā un Amerikā, gan arī strukturālais un poststrukturāli dekonstruktīvais skatījums uz teksta veidošanas iespējām. Šis pētījums veikts, apkopojot šā sintētiskā veidā balstoties uz Homita Babas (*Homit K. Bhabha*), Kristīnes Majjāras (*Christine Maillard*), Heidi Rēšas (*Heidi Rösch*) un citu atziņām par kultūru un literatūru nevienādību un dažādību, indivīda un vides attiecībām, stereotipiem, hibriditāti un mīmikriju – kategorijām, kas var veicināt piemērošanos un izlīdzināšanos, bet var arī radīt atšķeltību, norobežošanos un bojāeju. Ar dažādu indivīdu, sociālo slāņu un izvēles situāciju atklāsmi teju visu modernās starpkultūru literatūras paradigmu savā debijas romānā atklāj Vilis Lācišis.

Izraudzītā darbības vide Londona ir aprobēta viela starpkultūru literatūrā (romānā gan ir arī telpiskas atkāpes – Īrija un Latvija, Indija dažu perifēru personu gaitās, bet kopumā šīs atkāpes telpiskuma ziņā virza romāna vēstījumu tieši uz Londonu kā iespēju pasaules atklāsmi). Kādreizējā impērijas metropole daudzu tautību bērniem ir bijusi sapņu un cerību vieta. Runājot par starpkultūru literatūru un Londonas nozīmi tajā, iespējams vispārināt poļu sociālantropologa Mihala Garapiha (*Michał Garapich*) atziņu: „Britu pragmatisms un brīvais tirgus rada migrantiem iespēju Britu salas uztvert kā viņu sapņu par patiesu

meritokrātiju piepildījumu. [...] Londona šķiet ļoti pievilcīga [...] neskaitāmo satikšanās iespēju, cilvēcisku attiecību, dzīvesceļa izvēļu, liktenīgu nejausību un izmaiņu dēļ, kuru skaits ir teju neierobežots. [...] Daudzu poļu migrantu gadījumos var vērot savdabīgu fatālistu un individuālistu sajaukumu, pārliecību, ka veiksmē ir panākumu atslēga, vienlaikus ticot, ka Londonā pietiek ar vēlmi strādāt, lai gūtu cieņu un naudu.”³

Lai gan Viļa Lācīša nolūks ir atklāt tieši latviešu viesstrādnieka ienākšanu Londonā un parādīt dažādos iekļaušanās/neiekļaušanās cēloņus un izpausmes, gana liela nozīme romānā ir arī citu tautību meklētājiem un sapņotājiem, kurus var iedalīt vairākās grupās. Tie ir vēstījošā protagonistu līdzinieki no Austrumeiropas, kas iziet to pašu jaunās dzīves iniciācijas rituālu, bet ar atšķirīgiem pārbaudījumiem un dažādām sekmēm, kā arī otrās vai trešās paaudzes migranti, kas jau kļuvuši par jaunās Londonas daudz kultūru vides organisku sastāvdaļu, kaut gan romānā pilsēta tiek rādīta kā diezgan segregēta pasaule, kurā iekļaušanās nozīmē kļūšanu par piederīgu kādai noteiktai sociālai grupai. Un Londonas iezemieši paliek diezgan tālos lokos no migrantu vides. Šī nepārvaramā distance spilgti tiek iezīmēta jau pašā romāna sākumā, kad protagonistu uz izceļošanas kuģa klāja uzklausu nejausi sastapta pieredzējuša migranta Pētera ceļavārdus: „Bet vietējie – tie ir vienkārši pidarasi. Tev liekas – angļi, franči, vācieši tur... Tev likās, ka tie visi ir normāli cilvēki, kamēr dzīvoji Padomju Savienībā. Zini, kāpēc? Tāpēc, ka mūsu priekšstats radās no padomju filmām, kurās ārzemniekus tēloja mūsējie aktieri. Nē. Viņam iekšā nekā nav. Viņš ir tukšs cilvēks. Vienkārši bagāti maitas.”⁴ Šī pozīcija romānā paliek neizmainīta. Romāna pasaule ir migrantu Londona.

Autora uzmanības centrā ir latvieša un plašāk – arī Austrumeiropas cilvēka sevis un savas vietas meklējumu ceļi metropoliskajā pilsētā, kas jau izgājusi daudzveidīgu multikulturalizācijas ceļu un kļūst arī par māti vai pamāti etniskām grupām, kuras vēsturiski nemaz nav bijušas britu impērijas ietvarā. Vilim Lācītim raksturīgi – un tas viņu atšķir no

daudziem citiem Austrumeiropas autoriem –, ka viņa varonis īsā laikā pārvar svešatnes radīto stresu un jau no paša vēstījuma sākuma ir gatavs kļūt par organisku globalizācijas daļu. Romānā tēlotās sadzīves grūtības drīzāk ir organiska iniciācija. Zīmīgas ir protagonistu pārdomas, uzsākot otro posmu Londonas dzīvē, kas arī vainagojas ar integrāciju starpkultūru pasaulē. Pirmkārt, varonis jau izjūt saikni ar raibo lielpilsētu. Autors viņa izjūtas pēc atgriešanās raksturo šādi: „*Atgriezoties bija sajūta, ka Londonas pilsēta to vien ir gaidījusi, kad es būšu atpakaļ.*”⁵ Otrkārt, rezignēti un distancēti tiek novērtētas dzimtenes un migrantu attiecības, uzsverot, ka pēdējiem, piedzīvojot mentālas un kulturālas izmaiņas, izdosies rast jaunus, kvalitatīvākus esamības horizontus: „*Ja Latvija būtu šampanieša pudele, mēs būtu kā korķis un dzīve – pudeles kratītāja. Kā vēl viena analogija nāk prātā grupas Noļ „Dziesma par neatbildētu mīlestību uz dzimteni”. Nepietika dzimtenes uz visiem, un apdalītajiem nācās piekopt ārzemniecisku izdzīvošanas cīņas stratēģiju. Kādas tam varētu būt sekas ilgākā termiņā? Ne jau visi paliks ārpus Latvijas, par to var neuztraukties. Taču tie, kas atgriezīsies, redzēs dzīvi no cita leņķa. Un tā būs patiesā globalizācija. Kulturālas un mentālas izmaiņas – nevis uzspiestas no ārpuses, bet gribētas no iekšpusēs. Jaunie ar plašāku redzesloku un citu kulturālo pieredzi izēdīs vecos nerkstētājus, kuri saraušanās procesā brēks: „Par ko mēs asinis lējam? Jaunmodīgās štelles grauj mūsu vērtības!” Paskatīsimies patiesībai sejā, nevis pakaļā: noteikti no tās izlietās asins jūs vismaz kādu litru esat par velti izlējuši. Nezināšanas pēc. Esam dzīvojuši informācijas vakuumā, tas arī viss. Vienkārši nevajag no neinformētības taisīt „mentalitāti”, „identitāti” un tādā garā.”⁶*

No romāna konstrukcijas viedokļa šīs pārdomas ir diezgan neveiklas, jo ir ritmu retardējošas un kā iekšēja refleksija diezgan pļāpīgas, bet idejiskā aspektā, kā starpkultūru situāciju autora izpratnē atklājošas, ļoti nozīmīgas. Tajās arī parādās būtiskā atšķirība starpkultūru vides kā integrētas iespējas atklāsmē – pretēji tradicionālajiem trimdas un emigrācijas naraīviem, kas citādās kultūras pasauli rāda kā

³ Garapich 2010, 69, 72.

⁴ Lācītis 2010, 14.

⁵ Lācītis 2010, 72.

⁶ Turpat, 76.

svešu un neapgūstamu un migrējošā cilvēka likteņus kā nolemtus sašķeltībai un bojāejai.

Londona tādējādi ir ne tikai fiziska darbības telpa, tā ir uzdevums, kas jāatrisina, labirints, kas jāiziet. Vilis Lācītis caur savu varoni pauž pārlicību, ka Londonā vairāk ir iespēju nekā draudu un zaudējumu, kaut gan līdzās veiksmīgajam protagonistam, kas izveido savu ceļu no celtniecības palīgstrādnieka līdz arhitektūras studentam, ir arī gana daudz spilgtu epizodisku tipāžu, kas pazūd Londonā kā skaidas atvarā.

Londona ir sava veida koncentrāts iespējām un izaicinājumiem, kā sava veida lakmuss austrumeiropieša pašapziņai.

Diezgan būtiska romānā ir austrumeiropiešu nosacītā komūna, kas gan sadalās sīkāk pēc etniskā un valodas elementa, tomēr savā starpā jūt arī kādu vispārīgu postsovjētisku solidaritāti, kas gan piedzīvo arī nemitīgus pārbaudījumus pragmatisma un izdevīguma priekšā.

No vienas puses, Londonas telpa un tur reāli notiekošais ir labs materiāls stāstu stāstīšanai, vienlaikus šie stāsti ir laikmeta liecības ar plašāka vispārīnājuma nozīmi, tāpēc Londona ir sava veida indikators, vide ar savu daudzveidību, kas ir pateicīga, lai tajā izvietotu labirintu, kurš sekmīgas izešanas gadījumā kļūs par iniciāciju, bet nesekmīgas izešanas gadījumā – par slazdu. Ar savu neviennozīmību, mainību, dažādību Londona teicami zīmē mūsdienu cilvēka un pasaules attiecības. Lai arī tā vairs nav gluži tā Londona, par kuru savulaik 18. gadsimta autors Semjuels Džonsons (*Samuel Johnson*) teica: „Kāpēc gan, kungs, jūs neatradīsiet nevienu cilvēku, nu vismaz nevienu intelektuāli noteikti nē, kurš gribētu pamest Londonu. Patiesi, kungs, ja cilvēks ir noguris no Londonas, viņš ir noguris no dzīves, jo Londonā ir viss, ko dzīve var sniegt.”⁷ Mūsdienu Londona noteikti daudz lielākā mērā piedāvā dažādus dzīves modeļus, nekā tas bija S. Džonsona laikā. Viļa Lācīša radītais protagonistis arī iepazīst daudzas iespējas, autoram balansējot uz drāmas un satīras robežas, rādot gan lielas iespējas, gan sīkus nelikumīgus un netikumiskus prieciņus, gan apmaldīšanos politiskās idejās un reliģiskos apsolījumos.

Par Viļa Lācīša tekstu var teikt, ka proletāriskas izdzīvošanas skarbums tajā sasaistīts ar

emigrācijas pieredzes pasniegumu izklaidējošā vēstījuma formā, ko nodrošina raibas komiskas sadzīves ainiņas un vēstītāja ironiskais un pašironiskais skatījums, kas vietumis gan kļūst pamācoši augstprātīgs attiecībā pret dzimtenē palikušajiem, kā bija raksturīgi 19. gadsimta pirmās puses emigrācijas literatūrai. Acīmredzot no noteikta daudzuma disharmonijas elementu neizbēgt, arī apliecinošu starpkultūru pasauli būvējot.

Romāna starpkultūru uztveres aspektā nozīmīgs ir arī autora pseidonīms, kas iezīmē modernā migrantteksta saspēli ar latviešu literatūras tradīciju. Šajā gadījumā tas ir ļoti būtisks teksta recepcijas un prezentācijas aspekts, savdabīga marketinga un kultūras zīmju spēle. Šajā pseidonīmā ir vairāki nozīmju slāņi, kas spēcīgi iedarbojas uz latviešu lasītāju apziņu, tādējādi globālajā multikulturālismā iezīmējot arī nacionālās īpatnības līniju. Tajā pašā laikā autors labi apzinās pseidonīma uztveres nacionālo ierobežotību un, tulkojot romānu angļiski, no tā ir atteicies, gan palikdams uzticīgs pseidonīma kā būtiskas teksta sastāvdaļas idejai. Angliski lasošai auditorijai tiek piedāvāta cita lingvistiska un kultūrzīmju spēle, izvēloties pseidonīmu *William B. Foreignerski*⁸. Atgriežoties pie latviskā uzvārda, deminutīvs „lācītis” skan mīlīgi, drīzāk asociējas ar rotaļlietu, nevis tradicionālo deminutīva uzvārdu paradīgu. Tādējādi pseidonīmā uzvārda daļā ir viegluma un rotaļīguma iezīme, ko autors cenšas saglabāt, vēstot arī par sava varoņa ne tām vieglākajām gaitām. Taču uzvārda rotaļīgumu sagrauj vārds Vilis, un tas nenoliedzami rada reminiscenci ar Vili Lāci, ārkārtīgi populāro beletristu pirmskara periodā, kas rakstīja romānus par *self-made* cilvēkiem, apliecinošus izaugsmes un tapšanas darbus, kas iedvesmoja plašas iedzīvotāju masas, taču 1940. gadā padomju okupācijas situācijā, kļuvis par nodevēju – marionešu valdības vadītāju, nelabojami un neatgriezeniski savu reputāciju sabojāja. Varbūt šādā veidā Vilis Lācītis netieši norāda, ka latvieši ir tā kā iestīguši melno karoglenšu ideoloģijā un estētikā. Romāna protagonistis zināmā mērā ir konstruēts līdzīgs Viļa Lāča varoņa tipam, bet daudz bezrūpīgāks, bez skaidri definētas mērķtiecības, vairāk kā fortūnas džentelmenis, lai gan romānā tomēr

⁷ Sk. Boswell.

⁸ Foreignerski 2017.

tas tiek aizvests līdz izšķirīgam lēmumam par tālāko dzīvi.

Starpkultūru dialogs iezīmē arī romāna nosaukumu. Krieviskās izcelsmes žargonisms marķē sociālo vidi un ir arī sava veida parodija par Viļa Lāča mantojumu, kurš paša radīto Džeka Londona stila varoni, pašam autoram kļūstot par padomju kolaboracionistu, pārvērta komunisma cēlājā. Kaut gan ir komiski pārkodēts, tas ienes arī rūgtas intonācijas. Tādā veidā, tieši nepiesaukts un neizmantots, romāna pasaulē ienāk vesels dramatisks laikmets, kas latviešos radījis tādu permanentu skumju un sērošanas līniju, ko autors ar ironisku vieglumu tiecas dekonstruēt. Tādā ziņā Londonas tēls iegūst arī gluži inversu nozīmi, jo tā ir iespēja tikt prom no ideoloģiskiem slazdiem tēvzemē. Neņemot vērā ironiju par Vili Lāci un skepsi pret kapitālisma pasauli, Viļa Lāča vēstītāja-varoņa konstrukcija lielā mērā

balstās uz V. Lāča pirmskara romānu cilvēka koncepciju. Arī Viļa Lāča varonis pa sociālajām kāpnēm ir noslidējis, ļauna likteņa izjokots, un viņš romāna izskaņā atkal kāpj augšup. Tas savā ziņā tomēr ir visnotaļ buržuāzisks veiksmes stāsts. Tomēr starpkultūru estētikas pieņemšana, pasaules daudzveidības akceptēšana nosaka to, ka autors caur savu protagonistu pozicionējas kā brīvības apustuļis, apgaismots indivīds, sistēmās nesaistīts, tomēr no aprobētu dzīves modeļu mīmikrijas izvairīties nav iespējams, un tas arī romānā nenotiek. Fināls ir beletristiski tradicionāls. Par protagonista mērķi kļūst studijas Kembridžā, ko savā dzīvē ir īstenojis arī cilvēks, kurš stāv aiz Viļa Lāča vārda, – Aleksandrs Ruģēns (1975), kurš pats savas gaitas Londonā sāka nelegāla ekonomiska imigranta statusā kā palīgstrādnieks uz būvēm, bet turpināja, studējot antropoloģiju Oksfordā.

VĒRES

- Lāčītis, V. (2010) *Stroika ar skatu uz Londonu*. Rīga : Mansards.
- Foreignerski, W. B. (2017) *Stroika with a London view*. Kindle Edition. Pieejams: <https://www.amazon.com/Stroika-London-view-William-Foreignerski-ebook/dp/B01N5NCZGM> (21.06.2017.).
- Berelis, G. (2010) Stroika ar skatu uz romānu. (Vilis Lāčītis *Stroika ar skatu uz Londonu*.) *Guntis Berelis vērtē: raksti par literatūru* (10.12.2010.). Pieejams: <https://berelis.wordpress.com/2010/12/10/vilislacitis-stroika-ar-skatu-uz-londonu/> (16.05.2017.).
- Bhabha, H. K. (ed.) (1990) *Nation and Narration*. London : Routledge.
- Bhabha, H. K. (1994) *Location of Culture*. London : Routledge.
- Boswell, J. *Life of Johnson*, 3. *Classic Literature Library*. Pieejams: www.classic-literature.co.uk/scottish-authors/james-boswell/life-of-johnson-vol_03/ (21.06.2017.).
- Brandes, G. (1906) *Main Currents in Nineteenth Century Literature*, I. *The Emigrant Literature*. New York : The Macmillan Company; London : William Heinemann.
- Garapich, M. (2010) Die Nomaden Europas – Polnische Migranten in der Risikogesellschaft. Kaluza, A.; Wierczimok, J. (Hrsg.) *Jahrbuch Polen 2010: Migration*. Wiesbaden : Harrassowitz, 65–77.
- Judina, L. (2015) *Dērbijas vergi*. Luga, bakalaura darbs, LKA. Pieejams: https://academia.lndb.lv/ftp/215/judina_ludmila_20071705.pdf (14.08.2017.).
- Laurušaite, L. (2008) Baltu trimdas romāns – piedāvājums un pieprasījums. *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē*. Liepāja : LPA, 172–182.
- Maillard, Ch. (ed.) (2006) *Écritures interculturelles / Interculturelles Schreiben. Recherches germaniques*, 3.
- Manfelde, A. (2012) *Dzimtenīte*. [B.v.] : Literatūras kombains.
- Muktupāvela, L. (2002) *Šampinjonu derība*. Rīga : Daugava.
- Plesske, N.; Rostek, J. (2013) Rubble of resurrection: Contextualising London Literature by Polish Migrants to the UK. *The Literary London Journal*, 10, 2. Pieejams: <http://www.literarylondon.org/london-journal/autumn2013/plesskeandrostek.html> (20.06.2017.).
- Popovs, A. (2012) *Misija Londonā*. Rīga : Jāņa Rozes apgāds.
- Rösch, H. (2004) Migrationliterature als neue Weltliterature. *Schprachwissenschaft*, 35, 89–109.

Summary

Ojārs Lāms

Intercultural (Migrant) Literature. Novel *Stroika with a London View* by Vilis Lācītis or William B. Foreignerski (in English Version)

This paper deals with the contemporary migration experience through the subjective lens of literary text, to gain an insight on the formation of intercultural (migrant) Latvian literature. The analysis focuses on the novel *Stroika with a London View* by Vilis Lācītis or William B. Foreignerski as the author renames himself for the English version of his novel. The novel published in 2010 is the first by the author, and describes the experiences of an illegal Latvian guest worker in the multicultural environment of London at the beginning of 20 century.

Lācītis combines the portrayal of proletarians' survival with entertaining and comical scenes from daily life. In the novel the story is told from the perspective of the narrator in first person, singular thus the different relationships between the protagonist and the surrounding environment are already defined by this choice.

In the novel of great significance is the image of London – a metropolitan and multicultural city, in which most of the events described in the novel occur. London is the key determinant for the poetics of intercultural literature in the novel – London can be a labyrinth, an initiation, a trap or a springboard. London as a city, which can afford everything that life can provide gives one a chance, not only to break away from the economic limitations, but also from the ideological narrowness in protagonists homeland as it is depicted in novel. The start of the quest for a new life at the beginning of the novel is to a certain extent traumatic as it is characteristically in traditional emigrant literature. However in the intercultural approach used by Vilis Lācītis, the migration experience results in freedom to accept new ideas and in gaining new horizons for the protagonist as well as for the reader.